

Ονοματίζοντας το άπειρο: Η σχέση μαθηματικών & θρησκείας

/ [Πεμπτούσια](#)

L. Graham, J.-M. Kantor, Ονοματίζοντας το άπειρο, μετ. Τ. Μιχαηλίδης, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, σελ. 231.

Γραμμένο από δύο σημαντικούς Ιστορικούς της επιστήμης, τον L. Graham και τον J.-M. Kantor, το βιβλίο αυτό αρχίζει με την συναρπαστική αφήγηση των γεγονότων που συνέβησαν στην Μονή Παντελεήμονος του Αγίου Όρους το 1913, όταν στρατιώτες του τσαρικού στρατού εισέβαλαν και συνέλαβαν τους μοναχούς που υποστήριζαν «την λατρεία του ονόματος του Ιησού» (σ. 19), κατόπιν προτροπής της τότε ηγεσίας της Ρωσικής Εκκλησίας, η οποία, αν και όχι κατά τρόπο επίσημο, δεχόταν ότι οι λεγόμενοι «ονοματολάτρες» ήσαν αιρετικοί (σσ. 22-23).

Η θεώρηση κατά την οποία οι συγκεκριμένοι ονοματολάτρες ταύτιζαν τον Θεό ή τον Ιησού με τα ονόματά τους, υπήρξε η αφετηρία για τον σπουδαίο Ρώσο φιλόσοφο και μαθηματικό Π. Φλωρέσκυ (1882-1938) ώστε να συνδέσει την λατρεία του ονόματος και τα μαθηματικά, καθ' όσον ο ίδιος «έβλεπε μια σχέση ανάμεσα στην ονομασία του Θεού και την ονομασία των συνόλων στην συνολοθεωρία: τόσο ο Θεός όσο και τα σύνολα αποκτούν υπόσταση μέσω της ονομασίας τους» (σ. 26). Ενώ η σύνδεση των μαθηματικών και της μεταφυσικής

έγινε ευμενώς δεκτή στους Ρώσους, οι Γάλλοι μαθηματικοί (κεφ. 3) «προσπαθούσαν να την αποφύγουν» (σ. 72).

Εδώ είναι σκόπιμο να προστεθεί ότι στην περίφημη θεολογική διατριβή του υπό τον τίτλο «Στύλος και εδραίωμα της αληθείας» (1912) ο Φλωρένσκι «επαινούσε την μαθηματική ασυνέχεια ως μία μέθοδο διαφυγής από τον ντετερμινισμό» (σ. 83), γεγονός που προκάλεσε ιδιαίτερη εντύπωση στον μεγάλο Ρώσο μαθηματικό Ντμίτρι Εγκόροφ (1869-1931). Αλλά ο Φλωρένσκι άσκησε επιρροή και σ' ένα άλλο Ρώσο σπουδαίο μαθηματικό, τον Ν. Λούζιν (1883-1950). Σύμφωνα με τους συγγραφείς, η κοινή προσέγγιση των τριών μαθηματικών εντοπίζεται στο ότι όπως «οι ονοματολάτρες έδωσαν υπόσταση στον Θεό λατρεύοντας το όνομά του, οι μαθηματικοί έδωσαν υπόσταση στα σύνολα ονοματίζοντάς τα» (σσ. 105-106).

Αλλά το γεγονός ότι ο Εγκόροφ και ο Λούζιν «ήταν βαθιά θρησκευόμενοι» (σ. 117) αποτελούσε για τις σοβιετικές αρχές πρόβλημα πιο σημαντικό από την ενασχόλησή τους με τα ανώτερα μαθηματικά. Έτσι στην δεκαετία του '20 και του '30 κατέστη αδύνατο για τους δύο μαθηματικούς να υποστηρίξουν δημοσίως ότι «η θρησκεία και τα μαθηματικά ήταν άρρηκτα συνδεδεμένα» (σ. 120). Παρά ταύτα, ο Εγκόροφ διατήρησε την «θρησκευτική του πίστη» (σ. 141), ακόμα κι όταν απομακρύνθηκε από το Πανεπιστήμιο και εξορίστηκε στο Καζάν.

Ο Π. Φλωρένσκι συνελήφθη, υπεβλήθη σε βασανιστήρια, εξορίστηκε στα νησιά Σολοφκί και τελικά εκτελέστηκε, κατά πάσα πιθανότητα το 1938 (σ. 150). Αλλά παραμένει ζητούμενο μέχρι σήμερα, για τους συγγραφείς του βιβλίου, για ποιό λόγο δεν συνελήφθη ο Ν. Λούζιν και δεν του υπεβλήθη κάποια ποινή (σ. 148, σσ. 162-164). Μάλιστα ο Λούζιν συνέχισε να πηγαίνει στην εκκλησία μέχρι το τέλος της ζωής του.

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι συγγραφείς αυτής της μελέτης ασχολούνται με ένα ζήτημα που έχει και θρησκευτικό περιεχόμενο, έστω κι αν αμφότεροι δηλώνουν «μη θρησκευτικών πεποιθήσεων» (σ. 193). Πάντως οι ίδιοι θεωρούν ότι «η θρησκευτική πίστη είναι σε θέση, σε μερικές περιπτώσεις τουλάχιστον, να ενισχύσει την επιστημονική δημιουργικότητα» (σ. 199. Πβ. σ. 202).

Ομολογουμένως πρόκειται για ένα άκρως ενδιαφέρον βιβλίο που απευθύνεται σε ένα ευρύτατο κοινό, με ενδιαφέροντα ιστορικά, μαθηματικά και θεολογικά.

(Το παρόν έχει δημοσιευθεί στον Νέο Ερμή τον Λόγιο, τ. 9, 2014, σσ. 253-254)